

1794. הכל תחת פיקוח: על ראובן נאמר שאילו ידע, שהקב"ה כותב עליו שהציל את יוסף, היה מוליך את יוסף בכתפו אצל אביו (רות רבה ה). האדם שוכח שכל מעשיו רשומים עד נצח. האדם צריך לדעת כי הכל תחת פיקוח והכל מושגח. ישנה מצלמה וישנו רשם-קול. ולבסוף יובא האדם למשפט על כל מעלל (אוצרות התורה א, וישב).

1813. הנהגת גדולי ישראל בימי ההכנה לימי הדין: בימים עברו היה עומד המשגיח ודופק על הסטנדר 'אלול'! ואילו כיום בזמנינו אין מי שידפוק ויעורר על כך, ומ"מ כיום האלול בעצמו צועק, ולכל הפחות ראוי שכל אחד יקבע לו זמן 20 דקות ללמוד מתוך ספר שערי תשובה, או אפי' חמש דקות לימוד מוסר ברצינות, או אפילו לחשוב קצת במחשבת מוסר (ישורן לט, ר' אהרן שטיינמן).

1780. שילוח הקן לקן הנמצא על עץ ערלה: מותר לעשות שילוח הקן, על קן הנמצא על עץ ערלה, שהרי איסור ערלה קיים בפירות, גרעינים ובקליפות, אבל העץ עצמו וכן העלים, הפרחים והענפים לא נאסרו ואף אפשר למוצצם ולאוכלם (על אם הדרך פרק י).

1817. סליחות לפני מנחה: מבואר בזוהר שמשעות הבוקר מתעוררים חסדים בעולם, ואילו משעת מנחה עד חצות הלילה מתעוררים מידת הדין (בראשית קלב,ב). מכל מקום, נראה שאם אי אפשר להתפלל סליחות לפני תפילת שחרית, יכולים לומר סליחות לפני תפילת מנחה, למרות שבשעת מנחה שולטת מידת הדין [למעט מביום שבת], הכוונה ללילה ממש ואין חשש של תדיר ושאינו תדיר משום שאמירת סליחות היא רשות, ומכל מקום הסליחות הנאמרות באשמורת הבוקר היא המובחרת שהיא עת רצון והתעוררות מידת הרחמים (יחז"ד א,מו).

1810. אבן למשקל: נאמר בתורה: "לא יהיה לך בכיסך אבן ואבן גדולה וקטנה... אבן שלמה וצדק יהיה לך..." (דברים כה,ג). התורה מדגישה את האיסור להחזיק בבית משקולות שאינן מדויקות, אפילו אם לא משתמש בהן בפועל, משום שזהו פתח לרמאות במסחר (רמב"ם גניבה ז,ג). כמו כן, נאסרו דרכי רמאות שונים, כגון: 'הטומן משקלותיו במלח', כדי לשנות ולהפחית את משקל האבן (ב"מ סא,ב). גם אם הקונה מוחל על הטעות, אין זה מועיל (תוספתא ב"ב ה,ב). בית דין חייבים להעמיד ממונים לפקח על המידות אם חסר או יתר (שו"ע חו"מ רלא,ב).

1821. אמירת י"ג מידות כשהציבור כבר סיים אמירתם: אדם שאמר י"ג מידות עם הציבור, והציבור מיהר וסיים את הי"ג מידות כאשר היחיד נמצא רק באמצע הי"ג מידות, יש אומרים שיכול היחיד לסיים דרך בקשת רחמים כיוון שהתחיל עם הציבור (תורה לשמה צו), ויש אומרים שצריך לסיים בטעמי המקרא כדי יחיד, שכל מה שנאמר שמסיים דווקא אם נשאר רוב הציבור עימו, אך אם הוא לבדו, דינו כדין היחיד שצריך לקרוא את הי"ג מידות בטעמי המקרא (הליכות עולם ב, כי תשא ב). נהוג לסיים בבקשת רחמים ולא בטעמי המקרא (הרב הלוי).

1816. תספורת בלילה או אחר חצות היום: יש שכתבו להקדים את תספורת הראש לפני חצות היום [ובגילוח אין בעיה], מפני שאותו הזמן הוא עת התגברות הדינים, ועניין התספורת הוא סילוק הדינים (חמדת ימים ער"ש ג יט,א). ויש שכתבו כן בשם האריז"ל שהוא נזהר לא להסתפר אחר חצות היום (בא"ח ש"ש לך לך יד). מאידך יש שהבינו באריז"ל שהוא נזהר לא להסתפר לפני שהתפלל מנחה (משנ"ב רנא,ז), וכן על פי פשט, והמנהג בישראל להסתפר אחר חצות היום ובלילה (יחז"ד ד,ב).

1824. הוצאת אור מהגלגל בשבת: נחלקו הפוסקים האם בנין וסתירה שייכים רק בדברים שמחוברים לקרקע או גם בכלים, ולדעת המשנ"ב יש סותר גם בכלים אם דעתו לבנותו מחדש (משנ"ב שיד,ז). כשסותר כלי לא באופן מוחלט, כשהכלי עדיין נשאר על עומדו, לכולם אינו חייב משום 'סותר', ומסתבר שהוצאת האור מהגלגל אינה נחשבת לסתירה גמורה, וממילא האיסור הוא רק מדרבנן, ואם הגלגל גדול [עם נפח 40 סאה] דינו יותר חמור (אבני דרך יג,עג). יש שאמרו שמילוי אור בגלגל אסור משום תיקון מנא (רב פעלים א"ח א,כה) ואינו דומה לניפוח בלון, ואילו הוצאת האור נחשב כמקלקל שפטור אבל אסור מדרבנן (משנת יוסף יד,רלז). בפשטות צמיג שונה מבלון והממלא ממנו בשבת זה גובל באיסור תורה וריקונו זהו איסור דרבנן (הרב הלוי).

1822. מניין י"ג מידות באצבעות: יש המונים י"ג מידות באצבעות כדרך שמונים י"א סממני הקטורת באצבעות שיש בזה תועלת למחשבה ולכוונה (בא"ח ש"ר כי תשא,ד), אך יש אומרים שבשונה מ"א סממני הקטורת, בי"ג המידות נחלקו הראשונים והמקובלים במניין, מאיזה תיבות מתחיל מניינים ומהו סדרם לכן עדיף שלא למנותם אלא לאומרם סתם (הליכות עולם ב, כי תשא ג). לפענ"ד, עדיף שלא למנות כדי לא להיכנס למחלוקת (הרב הלוי).

957. קח אחריות: משל שמופיע בתשובות הגאונים בשם רב האי, מספר על אריה שפגש שועל. האריה ביקש לטרוף את השועל, אך השועל בעורמתו הצליח לשכנע את האריה שאין לו מספיק בשר, ואף הבטיח לאריה שיכוון אותו לאדם שמן. שמע זאת האריה ואמר לשועל שהוא חושש שיענש כי לבני אדם יש זכויות. אמר לו השועל: "אין לך ממה לחשוש! לא אתה תיענש, אלא בניך ונינך!" לאחר שהאריה השתכנע, הוא רץ כדי להתנפל על האדם אבל נפל לבור. ניגש השועל אל הבור ואמר: אוי! טעיתי! לא לקחתי בחשבון שאתה עלול להיענש על החטאים של הסבא שלך... המסקנה מהמשל היא שצריך לקחת אחריות על מעשיו. נכון שהתורה התירה אשת יפת תואר, אך היא גם מזהירה את האדם שייקח בחשבון שאישה כזו עלולה להביא לבן סורר ומורה (סעוד"ש עם פ"ש, כי תצא).

הלכה בהרחבה: פסיעות בקדיש

שאלה שנשאלו הפוסקים, האם אומר הקדיש צריך לפסוע ג' צעדים לאחור כאשר אומר 'עושה שלום' בכל הקדישים או רק בקדיש 'תתקבל' שהוא אחר העמידה או הסליחות?

יש סברא לומר שרק אחר העמידה שכן זה 'עושה שלום' של התפילה. מרן בב"י (בסו"ס נו) מעתיק את תשובת תרוה"ד וכתב ש"נהגו שאותו אומר קדיש פוסע לאחריו ג' פסיעות לאחר שסיים את אמירת הקדיש, וכתב בתרומת הדשן (סימן י"ג) שפוסע מקודם שלש פסיעות ואח"כ מתחיל בעושה שלום ומביא ראייה לדבר".

הבית יוסף רוצה לומר שאת אמירת עושה שלום אומרים אחר שפסע ג' פסיעות, כי תרוה"ד מבקר את אלה שתוך כדי צעידה אומרים עושה שלום. אחר עיון בדברי תרוה"ד, מדובר על קדיש תתקבל. מכאן נראה שהמנהג לפסוע רק בקדיש תתקבל ולא בשאר הקדישים וכך דייקו במטה יהודה (סי' נוה) וכן מדויק בב"י שהוא מעתיק את תשובת תרוה"ד כך מבינים פשט בשו"ע שמדובר רק בקדיש תתקבל, וכן כתב החיד"א בעבודת הקודש (קשר גודל בסי' חכ), הבא"ח (עוד יוסף חי פרשת ויחי), כף החיים (סי' נו, לו) וכתב שכך מנהג המקובלים ומנהג ירושלים, הרב משה לוי (תפילה למשה בסי' ה) וכך סובר הרב מאזוז.

לעומת זאת, דעת הרב עובדיה (הליכות עולם, פרשת ויחי) שיש לפסוע בכל הקדישים. הוא הסתמך על תשובת הרדב"ז (א,שלט) שלא חילק, וכך נהגו מחכמי מרוקו, וכן כתב שו"ת קריה חנה דוד וכן מעידים בחכמי ג'רבא בעל ערך השלחן, ר' חיים פלאג'י בכף החיים, וכן כתב ר' חיים חיוטה הכהן בשמחת כהן ח"ז, כל זה בניגוד לדעת המקובלים, הבא"ח וישכיל עבדי, ונהרא ונהרא ופשטיה. האשכנזים ורוב הספרדים נוהגים לפסוע ג' פסיעות בכל הקדישים, ויש נוהגים דווקא בקדיש תתקבל. טענת המתנגדים, שכן גם בברכה"מ המברך אומר עושה שלום והוא לא פוסע לאחור.

הערה נוספת, לשיטת המוקבלים כאשר אומרים קדיש תתקבל לאחר העמידה של תפילת ערבית, מכיוון שאין חזרת הש"ץ, אין צריך לפסוע וכך נוטה לומר הרב משה לוי. בברכת 'מעין שבע' אפשר לפסוע, בצירוף הרב עובדיה שאומר שתמיד צריך לפסוע.

פרשת כי תצא: דרישת שלום או דריסת שלום

פרשתנו עוסקת ב"דרישת שלום" או ב"דריסת שלום" - תלוי איך מסתכלים על זה. התורה אומרת "כי יקרא קן ציפור לפניך בדרך... שלח תשלח את האם..." (דברים כב, ז). המדרש מביא את הפסוק "כי לוית חן הם לראשך", והמדרש אומר שלכל מקום שאדם הולך - המצוות מלוות אותו, אדם בונה גג לביתו - ועשית מעקה לגגך, עושה דלת לביתו - מצות מזוזה, מכין בגדים חדשים - איסור שעטנז, מגלח את ראשו - לא תקיף פאת ראשך, חורש את שדהו - לא תחרוש בשור ובחמור יחדיו. ומוסיף המדרש ואומר שאפילו אם אדם אינו עושה כלום - המצוות מלוות אותו, שנאמר: "כי יקרא קן ציפור לפניך".

אפשר להסתכל על המצוות בשני מבטים: אפשרות אחת - לכל מקום שאני הולך המצוות מפריעות לי, על כל מילימטר "שמים לי רגל", כמו הסיפור של קרח, המובא במדרש, על אלמנה אחת, שבכל דבר שהיא רצתה לעשות, כדי להתפרנס - בא אהרן ולקח ממנה חלק, בשם איזו מצווה. אבל יש אפשרות שנייה: לראות את המצוות כ"דרישות שלום" שאנו מקבלים מהבורא בכל שלב בחיים - בכל דרך נתקלים במצווה. התורה מראה לנו כיצד על כל צעד בחיים אנו זוכים ל"דרישת שלום" מהבורא, כביכול ה' אומר לנו: "בכל צעד שלך בחיים - אני אתך", המצוות הן דרישות שלום, אך גם שכרן בצידן - בזכותן אנו זוכים לאריכות ימים.

